

Partizanski rat – posebna vrsta rata

General-potpukovnik u penziji prof. JOVO NINKOVIĆ

Pri definisanju i opšteteorijskom određenju partizanskog rata i partizanskog ratovanja u savremenoj jugoslovenskoj teoriji ratne veštine preovlađuju društveni, pa i ideološki kriterijumi, što bez sumnje nije dovoljno, jer se bez identifikovanja vojno-tehnoloških karakteristika ne može uspostaviti dovoljno jasna distinkcija između partizanskog i klasičnog frontalnog rata.

U savremenim klasifikacionim sistemima partizanski rat se ne tretira kao posebna i autohtona vrsta rata iako je takav rat odavno postao realnost na istorijskoj i ratnoj pozornici. U jugoslovenskoj teoriji umesto partizanskog rata, odnosno partizanskog ratovanja uveden je pojam partizanski oblik oružane borbe što je posmatrano sa čisto teorijskog i praktičnog stanovišta veoma problematično.

Identifikovanje partizanskog rata i njegovo upoređivanje sa drugim vrstama ratova, a posebno sa klasičnim frontalnim ratovima moguće je vršiti ako se polazi od nekih opštih teorijskih kriterijuma, odnosno od analize bitnih vojno-tehnoloških svojstava ovog rata. U tom pogledu poseban značaj imaju neki kriterijumi kao što su odnos prema frontu i frontalnim dejstvima, odnos prema prostoru, načinu izvođenja borbenih dejstava i dr.

Ako se polazeći od tih kriterijuma analiziraju i kompariraju partizanski i frontalni rat onda se lako dolazi do zaključka da se oni međusobno toliko razlikuju da s pravom nose attribute posebne vrste ratova, što i treba da bude osnova njihovog opšteteorijskog određenja pa i definisanja.

Jedna od dilema koja se pojavljuje u publicistici svakako je i odnos partizanskog i narodnog rata. Odrednica narodni rat označava *društvenu prirodu*, a ne vojno-tehnološke karakteristike nekog rata zbog čega se njom ne mogu označavati sva bitna svojstva nekog rata pa ni partizanskog. Atribut narodni rat mogu nositi i ratovi koji se izvode na klasični frontalni način, a ne samo partizanski ratovi, mada su oni po pravilu narodni.

Partizanski rat se u svom elementarnom obliku na istorijskoj pozornici pojavio kad i prvi organizovani ratni sukobi.¹

¹ „U stvari samo partizansko ratovanje (u užem smislu) je zaista staro kao i svet. Već ga opisuje Ksenofan u svom *Anabazisu* krajem V veka pre naše ere, razumije se ne pod današnjim imenom. Partizansko ratovanje je staro kao svet prosto zato što je ono bez obzira na stepen razvoja vojne organizacije i tehnike kojeg je dostiglo društvo u određenom istorijskom periodu prirodna forma otpora naroda koji se brani pred znatno nadmoćnijim zavojevačem“. K. Popović, *Za pravilnu ocenu oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije*, Zbirka članaka, izd. Narodna Armija 1959, str. 293.

Bez obzira na to što se kao jedino mogući vid oružanog suprotstavljanja slabijeg protiv jačeg i nadmoćnijeg afirmisao u brojnim ratnim sukobima, on još uvek, nije u savremenoj jugoslovenskoj vojnoj teoriji i misli, dobio mesto i značaj koje mu pripada. Dosadašnja istraživanja i uopštavanja najznačajnijih iskustava, odnosno naučna verifikacija odgovarajuće teorije ratne veštine nisu dovoljna.

Ovakva ocena temelji se, pre svega, na saznanju da još uvek nema dovoljno valjane naučne i stručne literature u kojoj bi se na osnovu proučavanja istorijskih, društvenih, vojnostrategijskih i drugih uslova nastanka vojne organizacije, kao i načina vođenja partizanskih ratova, a posebno onih koji su dostigli najviši nivo razvoja (Kina, Jugoslavija, Vijetnam i dr.) identifikovali i teorijski razradili oni problemi i praktična rešenja, koji sa stanovišta izgradnje savremene teorije partizanskog ratovanja imaju najveći značaj.

Nezadovoljavajuće stanje u oblasti teorije partizanskog ratovanja ogleda se i u činjenici da još uvek egzistiraju teorijski nedovoljno utemeljena mišljenja i stavovi o nekim značajnim pitanjima, čak i u onim zemljama u kojima je partizansko ratovanje dostiglo najviši stepen razvoja i u kojima su stečena brojna i izuzetno značajna praktična iskustva i saznanja.

Ako se uz to ima u vidu da su i neki vladajući teorijski pogledi i doktrinarni stavovi koji se odnose na partizanski rat i partizansko ratovanje ne samo kontradiktorni, već i nedovoljno naučno fundirani, onda je ocena o nezadovoljavajućem stanju u oblasti teorije partizanskog rata i partizanskog ratovanja još očiglednija.

Tako se na primer najveći broj definicija partizanskog rata, bar kad se radi o onim koje se mogu naći u jugoslovenskoj vojnoj publicistici² zasnivaju, pre svega, na društveno-po-

² „Partizanski rat je oblik narodnog, narodnooslobodilačkog, revolucionarnog ili odbrambenog rata koji se vodi protiv okupatora, ili postojećeg poretka za nacionalno oslobođenje, društveno-ekonomski ili društveno-politički preobražaj zemlje. Po osnovnom društvenom preobražaju, ciljevima kojima teži, i snagama koje ga vode partizanski rat je po pravilu progresivan, a često ima i revolucionarno obeležje“. *Vojna Enciklopedija*. Tom 6, str. 561.

„Partizanski rat, vrsta narodnooslobodilačkog, revolucionarnog ili odbrambenog rata koji se vodi protiv okupatora, kolonizatora i drugih osvajača ili postojećeg poretka za nacionalno oslobođenje i socijalne promene. Po društvenim obeležjima, ciljevima i zadacima po pravilu je pravedan, progresivan i revolucionaran. Osnovno vojno obeležje je primena partizanskog oblika oružane borbe“. *Vojni leksikon*, VIZ, Beograd 1981, str. 385.

litičkom kriterijumu što je bez sumnje nedovoljno, mada se taj kriterijum mora uzeti u obzir da bi definicija bila potpuna i sveobuhvatna.

Drugim rečima, definicija partizanskog rata ne može biti celovita ako se pri njenom izvođenju i formulisanju osim društveno-političkog ne uzme u obzir i vojno-tehnološki kriterijum. Pri tom, svakako, treba imati u vidu da se partizanski rat po svojim društveno-političkim karakteristikama (oslobodilački, narodni, pravedan, progresivan i dr.) ne mora razlikovati od drugih vrsta ratova, što brojni primeri nedvosmisleno i potvrđuju.³

To znači da se pri definisanju partizanskog rata i njegovom teorijskom određenju uopšte moraju sagledati, pre svega, one karakteristike koje ga čine posebnim i po kojima se suštinski razlikuju od drugih ratova, a to su prevashodno *vojne karakteristike*, odnosno način njegovog vođenja.

Slično se može reći i kad je u pitanju tretman partizanskog rata u podeli, odnosno klasifikaciji ratova, jer se ovaj rat najčešće ne označava kao posebna vrsta, bez obzira na to što se kao takav razvio i postao realnost na istorijskoj i ratnoj pozornici.

Analiza nekih savremenih podela i klasifikacija ratova⁴ pokazuje da se kao osnov podele najčešće uzima društveno-politički, prostorni (svetski, regionalni, lokalni) i tehnički (konvencionalni, nuklearni) kriterijum. Međutim, kad se razvrstavaju na osnovu drugih vojnih karakteristika, onda se koristi kriterijum trajanja (dugotrajni, kratkotrajni), stepen pokretljivosti (pozicioni, manevarski) i slični kriterijumi, dok se način vođenja (frontalni, partizanski) vrlo retko koristi, mada se upravo po tome partizanski rat bitno razlikuje od svih drugih ratova.

Ne ulazeći u detaljniju analizu razloga za takav tretman partizanskog rata, odnosno za njegovu još uvek nedovoljnu i neadekvatnu teorijsku obradu, treba ukazati na neke značajne činjenice.

³ Svi ratovi koje su narodi Evrope vodili protiv nemačkog osvajača od 1938–1945. bili su isto tako i oslobodilački i odbrambeni i pravedni, a samo neki od njih bili su po svojim vojnim karakteristikama partizanski.

⁴ Jugoslovenska strategija oružane borbe podelu ratova vrši samo na osnovu društveno-političkog (osvajački, odbrambeni, narodnooslobodilački) i prostornog (lokalni, regionalni, svetski) kriterijuma.

Istorijski posmatrano svaki partizanski rat je uvek bio rat slabijih (neslobodnih, malih, potlačenih) protiv jakih (velikih, nadmoćnijih, odnosno oblik oružanog otpora naroda protiv tzv. regularne vojne sile (armije). Stoga dugo nije ni priznavan kao legitiman vid oružane borbe i otpora, što se bez sumnje negativno odražavalo ne samo na njegov međunarodno-pravni status, već i na njegovu dublju naučnu i teorijsku obradu.

Politički i vojni etablišment osvajačkih i kolonijalnih sila je sistematski nastojao ne samo da prikrije i umanji efekte koje su pojedini narodi ostvarivali u oslobodilačkoj i antikolonijalnoj borbi (primenom različitih modaliteta partizanskog ratovanja) već i da politički diskredituju takav vid oružanog otpora prikazujući ga kao sredstvo za rušenje legitimne vlasti, oblik terorizma i način ostvarivanja tuđih ideoloških i političkih ciljeva.

Kako je partizansko ratovanje u nekim slučajevima korišćeno i kao vojni oblik unutrašnjih građanskih ratova i sredstvo kojim su se služile određene političke snage u borbi za vlast, odnosno ostvarivanje klasnih i drugih političkih ciljeva, njegova primena izazivala je opravdan strah kod nekih, najčešće vladajućih struktura i moćnih spoljnih faktora. Zbog toga su nastojali da ga diskvalifikuju i prikažu kao sredstvo za rušenje legitimne vlasti, pa i kao vid međunarodne političke zavere, što je imalo određen uticaj na njegovo mesto i ulogu u savremenim odbrambenim sistemima, čak i u onim zemljama koje su mogle biti žrtve eventualne agresije.

U savremenim vojnim doktrinama i strategijskim konceptima velikog broja država partizanski rat se još uvek tretira kao „mali“, „pomoćni“, „neregularan“ i uopšte manje značajan oblik oružanog suprotstavljanja. U skladu s tim utvrđuje se njegovo mesto i uloga u globalnim svetskim, regionalnim i lokalnim ratnim sukobima, pri čemu se uvek polazi od stava da se radikalni vojni ciljevi ne mogu ostvariti primenom ovog vida ratovanja, odnosno bez oslonca na klasičnu armiju, tj. bez primene klasičnog (frontalnog) načina ratovanja.

Kada je u pitanju jugoslovenska vojna misao i praksa treba istaći da ona nije bila niti je još uvek dovoljno organizovana i istrajna u domenu istraživanja, sistematizovanja i teorijske obrade bogatih iskustava i saznanja stečenih u NOR-u tokom 1941–1945, bez obzira na to što je taj rat u najvećem

delu vođen na partizanski način i što je kao originalan model partizanskog rata dostigao najviši stepen razvoja. Iskustva stečena u ovom ratu bez sumnje imaju poseban značaj ne samo za koncipiranje i razvoj savremenog sistema opštenarodne odbrane, već i za izgradnju teorije partizanskog ratovanja uopšte.

Osim ove opšte ocene, za odnos jugoslovenske vojne misli prema problemu partizanskog rata koji je vođen u našoj zemlji karakteristično je i sledeće:

U jugoslovenskoj vojnoj publicistici neposredno posle rata pojavila su se veoma značajna naučna dela⁵ u kojima su analizirana i teorijski uopštavana iskustva i saznanja iz NOR-a. Posebno su zapažena ona koja se odnose na njegove vojne karakteristike, odnosno način vođenja, u kojima su autori, između ostalog, pokušavali da odgovore na pitanje da li se ovde radilo o partizanskom ili nekom drugom obliku rata. U traženju odgovora na to pitanje umesto odrednice „partizanski rat“ u nekim se delima javljaju nove odrednice, odnosno nove oznake za NOR, kao što su: „manevarski rat“, „kombinovani rat“, „teritorijalni rat“ i sl., uz obrazloženje da je pojam partizanski rat isuviše uzak da bi potpuno izrazio bitne vojno-tehnološke karakteristike i druga obeležja ovog rata.

Ne ulazeći u detaljniju analizu ovih zalaganja, odnosno stavova koji se odnose na vojne karakteristike NOR-a u Jugoslaviji od 1941. do 1945., dovoljno je istaći da su teritorijalnost, pokretljivost, kombinovanje i brojni drugi izrazi koji se u ovim delima koriste za označavanje NOR-a samo neke od njegovih značajnih karakteristika, odnosno bitna obeležja svakog partizanskog rata, koji je dostigao visok stepen razvoja. Drugim rečima, partizanski rat mora biti pokretljiv, maksimalno teritorijalizovan, ofanzivan i kombinovan jer samo takav, s obzirom na uslove u kojima se vodi, može biti uspešan.

Drugi, za savremenu jugoslovensku vojno-naučnu misao isto tako karakterističan momenat ogleda se u već pomenutoj činjenici da se u zvaničnim doktrinarnim dokumentima, pa i u brojnim drugim teorijskim materijalima, partizanski rat ne tretira kao posebna vrsta rata iako se predviđa mogućnost da bi se u opštenarodnom odbrambenom ratu oružana borba

⁵ P. Dapčević, *Snaga i značaj manevra*; D. Kveder, *Teritorijalni rat*; B. Oreščanin, *Vojni aspekti borbe za mir, nacionalnu nezavisnost i socijalizam*; P. Jakšić, *Savremeni rat i dr.*

mogla voditi i na partizanski način. Umesto toga, u savremenu jugoslovensku vojnu doktrinu i teoriju ratne veštine uveden je pojam „partizanski oblik oružane borbe“ koji bi se koristio u slučaju izrazito nepovoljnog razvoja situacije na jugoslovenskom ratištu u procesu vođenja opštenarodnog odbrambenog rata.

Ovo stanovište s razlogom izaziva sumnje i nedoumice, ne samo kad se radi o njegovoj teorijskoj zasnovanosti, već i praktičnoj primenljivosti, tim pre ako se ima u vidu da je pojam rat mnogo širi od oružane borbe i da bi vođenje jednog sveobuhvatnog partizanskog rata u određenim uslovima moglo biti jedino moguće i celishodno vojno rešenje.

Prethodne napomene o tretmanu partizanskog rata u savremenim doktrinama i strategijskim konceptima, odnosno stanju i problemima u oblasti teorije ratne veštine upućuju na zaključak da još uvek nisu dovoljno istražena i na odgovarajući način teorijski oblikovana neka posebno značajna pitanja, počevši od onih koja se tiču njegovog opšteg vojnoteorijskog određenja do onih koji se odnose na njegovu vojnu organizaciju i način vođenja.

U ovom napisu ukazuje se na neka od tih pitanja.

O NEKIM KRITERIJUMIMA TEORIJSKOG ODREĐENJA PARTIZANSKOG RATA

Stanovište po kome se partizanski rat tretira kao posebna vrsta rata zasniva se na saznanju da se od drugih ratova, a posebno od klasičnog frontalnog rata suštinski razlikuje po svojim bitnim vojno-tehnološkim karakteristikama, odnosno načinu vođenja što bi trebalo da bude osnovni kriterijum njegovog definisanja i teorijske razrade uopšte, uključujući i njegovo razvrstavanje u postojećim ili nekim novim klasifikacionim sistemima.

To znači da se pri razradi teorije partizanskog rata i partizanskog ratovanja mora imati u vidu da je taj fenomen (partizansko ratovanje) specifična društvena i vojna pojava koja je determinisana posebnim društvenim, vojno-tehnološkim, organizacionim i drugim činiocima i sadržajima. Posmatrani u svojoj ukupnosti i najtešnjoj međusobnoj povezanosti, oni se ispoljavaju kao specifičan vid vođenja oružane borbe i

drugih oblika borbe i otpora u uslovima izrazite brojne i tehničke superornosti protivnika.

Pored odgovarajuće ratne doktrine i strategije, specifične vojne organizacije, posebnog odnosa prema stanovništvu i njegovom angažovanju i nekih drugih globalnih determinanti, za celovito vojnoteorijsko određenje partizanskog rata, kao posebne vrsta rata moraju se imati u vidu i neki drugi kriterijumi. Prevashodno oni koji se odnose na način vođenja oružane borbe kao što su: odnos prema frontu i frontalnim dejstvima, odnos prema prostoru, mehanizam izvođenja borbenih dejstava i dr.

Odnos prema frontu i frontalnim dejstvima kao kriterijum vojnoteorijskog određenja partizanskog rata ima poseban značaj, jer se upravo kroz taj odnos izražava ne samo jedna od njegovih suštinskih karakteristika, već i neki postulati i principi partizanskog ratovanja uopšte.

Upoređujući način vođenja oružane borbe u klasičnom frontalnom i u partizanskom ratu nije teško uočiti da se oni u procesu realizovanja odgovarajućih planova i borbenih zadataka suštinski razlikuju upravo u odnosu prema frontu i frontalnim dejstvima.

Analiza nekih najznačajnijih frontalnih ratova koji su vođeni u okviru drugog svetskog rata, kao i onih koji su se vodili posle njega (indijsko-pakistanski, arapsko-izraelski, iračko-iranski i dr.) pokazuje, između ostalog, da je za sve vreme njihovog trajanja između zaraćenih strana postojao manje-više stabilan i kontinuiran front, bez obzira na stepen pokretljivosti ratnih dejstava i druge promene do kojih je dolazilo u pojedinim ratnim periodima.

Pošto su oružane snage ratujućih zemalja bile neprekidno koncentrisane u zahvatu tako uspostavljenog fronta ishod (rešenje) ratnog sukoba tražen je upravo na frontu. Taj ishod zavisio je pre svega od rezultata ostvarenih u direktnom sudaru oružanih snaga na frontu, bez obzira na to što su korišćenjem nekih savremenih sredstava (avijacija, raketna sredstva, desanti) zaraćene strane mogle vrlo intenzivno da dejstvuju i po značajnim objektima na čitavoj dubini određenog ratišta.

U takvom strategijskom rasporedu oružane snage zaraćenih zemalja su za sve vreme trajanja rata mogle da se oslone na manje-više stabilnu pozadinu i to ne samo kao neophodnu

operativno-strategijsku osnovicu, već i kao stalnu proizvodno-slabdevačku bazu, što je za uspešno vođenje ovakvog rata bilo od najvećeg značaja.

Za razliku od klasičnog frontalnog rata u kome je postojanje stabilnog i kontinuiranog fronta i direktno konfrontiranje oružanih snaga na svim nivoima vođenja oružane borbe jedno od njegovih suštinskih vojno-tehnoloških obeležja, partizanski rat je u suštini „antifrontalan“, jer je izbegavanje fronta i dugotrajnih frontalnih dejstava ne samo jedan od značajnih postulata partizanskog ratovanja, već i bitna pretpostavka njegovog uspešnog vođenja u uslovima nepovoljnog odnosa snaga. Umesto frontalnog načina dejstva, čije je osnovno obeležje neposredan sudar sa snagama protivnika na frontu, u partizanskom ratu se primenjuje specifičan (partizanski) način dejstva koji podrazumeva izbegavanje sudara sa glavnim snagama protivnika, odnosno nanošenje udara po najslabijim tačkama u borbenom rasporedu po čitavoj dubini, a pre svega u njegovoj pozadini. Ukoliko bi partizanske snage bile prisiljene da prihvate frontalnu borbu u za njih nepovoljnim uslovima one bi nastojale da je što pre prekinu, izvuku se iz neposrednog dodira i izvrše manevar ka područjima na kojima mogu zadržati maksimalnu slobodu dejstva.

Za razliku od klasičnih, partizanske oružane snage se retko kada u potpunosti mogu oslanjati na stabilnu i u vojnom pogledu kompleksno uređenu pozadinu, posebno na njenu proizvodnu i materijalno-slabdevačku funkciju. Ulogu pozadine u partizanskom ratu preuzimaju slobodne teritorije, partizanske baze i uporišta koja se stvaraju u pojedinim delovima zemlje i koja najčešće zbog svoje veličine, stabilnosti i ograničenih privrednih i proizvodnih potencijala ne mogu u svemu da zadovolje potrebe oružanih snaga. Stoga se moraju tražiti i primenjivati druga rešenja.

Odnos prema prostoru kao faktoru rata, odnosno konkretnom području borbenih dejstava takođe je značajan kriterijum vojnoteorijskog određenja partizanskog rata i činilac koji bitno obeležava karakter i način vođenja oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora.

U klasičnom frontalnom ratu ukupan prostor, odnosno aktivirano ratište linijom fronta podeljeno je na dva dela. Deo kojim je napadač ovladao i deo koji je poseo i koji branilac

drži. I jedna i druga strana teži da svoj deo prostora proširi usled čega i dolazi do manjih ili većih pomeranja fronta i drugih promena na njemu.

Drugim rečima, strana koja je u ofanzivi teži da ovlada što većim prostorom i na njemu uspostavi sopstvenu kontrolu, a strana koja je u defanzivi da ga odbrani, a u slučaju da bude zauzet da ga povрати. To znači da je borba za prostor jedna od suštinskih vojno-tehnoloških karakteristika frontalnog rata, odnosno načina dejstva oružanih snaga u takvom ratu. Gubitak određenog prostora u takvom ratu najčešće znači i prestanak bilo kakvog oružanog otpora na njemu, a gubitak čitavog državnog prostora prekid ratnih dejstava, odnosno kapitulaciju.

U partizanskom ratu odnos prema prostoru je bitno različit i kad je u pitanju njegova celovitost (nema podele na dva dela) i kad je u pitanju vođenje oružane borbe i drugih aktivnosti na njemu.

Državna teritorija, odnosno ratište u partizanskom ratu je konstantna kategorija, jer se odnos prema prostoru ne menja, bez obzira na uspostavljeni odnos snaga, stepen kontrole i druge elemente ukupne vojnostrategijske i konkretne operativno-taktičke situacije koje je protivnik ostvario. Drugim rečima, u partizanskom ratu oružana borba i druge (neborbene) aktivnosti organizuju se i izvode na svakom delu teritorije, bez obzira na prisustvo protivničkih oružanih snaga i drugih organa, u skladu sa objektivnim mogućnostima i konkretnim potrebama i uz korišćenje svih oblika i metoda koji su primereni datim uslovima.

Iz ovako definisanog odnosa prema prostoru kao faktoru rata i području izvođenja borbenih dejstava ne bi smeo da se izvodi zaključak o njegovom manjem značaju i ulozi. Tim pre ako se ima u vidu da se partizanski rat u principu vodi na sopstvenoj teritoriji i uz maksimalan oslonac na svoje izvore i potencijale. Stoga je stvaranje što većih slobodnih teritorija, partizanskih baza i uporišta i njihova priprema za vođenje oružane borbe u svim značajnijim partizanskim ratovima bilo jedno od osnovnih doktrinarnih opredeljenja i bitna pretpostavka njihovog uspešnog vođenja.

Međutim, u odbrani slobodnih teritorija, baza, uporišta i drugih teritorijalnih oslonaca koji su stvarani tokom vođenja

oružane borbe, strategija partizanskog rata polazi od stava da ta odbrana mora biti racionalna i svrsishodna, što znači da se najviši stepen upornosti dozvoljava samo izuzetno. Drugim rečima, odbrana slobodne teritorije na klasičan način i po svaku cenu nije celishodna ne samo zato što najčešće prouzrokuje velike gubitke, već i zbog toga što se gubitak jedne najčešće može kompenzovati stvaranjem druge slobodne teritorije.

Isti princip važi i za osvajanje određenog prostora, gradova i drugih utvrđenih i dobro branjenih objekata jer nastojanje da se oni po svaku cenu zauzmu može takođe imati velike pa i katastrofalne posledice.

Prema tome, u partizanskom ratu, za razliku od klasičnog, prostor, se ne brani i ne osvaja po svaku cenu, jer gubitak stvorene slobodne teritorije ili nekog drugog značajnog područja ne znači i prestanak oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora na njemu. Na prostoru koji je zauzeo i koji protivnik kontroliše borbene i druge aktivnosti se nastavljaju, s tim što moraju biti maksimalno prilagođene datom odnosu snaga i drugim uslovima.

Način izvođenja borbenih dejstava je svakako najznačajniji kriterijum vojnoteorijskog određenja partizanskog načina ratovanja i svojstvo po kome se ono suštinski razlikuje od klasičnog frontalnog ratovanja.

Razlike u načinu izvođenja borbenih dejstava u partizanskom i frontalnom ratu uslovljene su, pre svega činjenicom da se taj mehanizam u frontalnom ratu zasniva na *obezbeđenju povoljnog odnosa snaga* na svim nivoima (strategijski, operativni, taktički) vođenja oružane borbe kao bitnoj pretpostavci uspešnog izvršenja borbenih zadataka. Za razliku od toga, mehanizam izvođenja borbenih dejstava u partizanskom ratu ne može se zasnivati na tom činiocu iz prostog razloga što se takav rat redovno vodi u uslovima nepovoljnog odnosa snaga, posebno kada su u pitanju savremena borbena sredstva i druga ratna tehnika. Nadmoćnost i drugi neophodni uslovi i pretpostavke za uspešno izvođenje borbenih dejstava u partizanskom ratu obezbeđuju se korišćenjem nekih drugih objektivno postojećih prednosti (poznavanje teritorije, podrška stanovništva, uvežbanost i borbeni moral boraca i dr.), odnosno primenom odgovarajuće taktike (iznenadenje, udar po najsla-

bijim tačkama u protivničkom rasporedu, lukavstvo i sl.). Time se u praksi konstituiše jedan novi kvalitet kao bitan činilac ukupne vojne moći partizanskog pokreta.

U klasičnom frontalnom ratu napadna dejstva izvode se metodom direktnog frontalnog udara na položaje i objekte koje je branilac poseo, nakon što su oni snažnom vatrenom pripremom oslabljeni, a otpor na njima neutralisan. Odbrambena dejstva se izvode metodom frontalnog otpora sa više uzastopnih položaja po dubini sve do stvaranja uslova za prelazak u aktivna dejstva na čitavom frontu ili na pojedinim pravcima, odnosno sektorima.

U partizanskom ratu napadna dejstva se u principu ne izvode na takav način, odnosno metodom frontalnog napada i potiskivanja snaga branioca, niti ravnomernim nastupanjem od prednjeg kraja ka objektima po dubini, već po mogućnosti metodom jednovremenog udara po što većem broju objekata na čitavoj dubini borbenog rasporeda protivnika, sa težnjom da se u što kraćem vremenu zauzmu kako bi se obezbedili što povoljniji uslovi za brzi manevar i prenošenje dejstva na druge objekte ili reone. Odbrambena dejstva se retko izvode isključivo metodom pružanja frontalnog otpora sa *uzastopnih* položaja po dubini, već najčešće kombinacijom frontalnog otpora i aktivnih dejstava, naročito na bokovima i u pozadini protivnika sa težnjom da se tim dejstvima po mogućnosti zahvati čitava dubina protivnikovog rasporeda.

Napadna i odbrambena dejstva u partizanskom ratu najčešće nemaju karakter celovitih, međusobno tesno povezanih i integrisanih aktivnosti na strogo ograničenom prostoru, već u najvećem broju slučajeva predstavljaju skup prostorno odvojenih i manje-više samostalnih borbenih radnji i akcija koje se po cilju, razmerama, načinu izvođenja i drugim svojstvima međusobno bitno razlikuju.

Klasični frontalni rat redovno počinje izvođenjem unapred pripremljenih napadnih ili odbrambenih operacija sa precizno utvrđenim ciljem, prostorom na kome se izvodi i vremenom trajanja. Partizanski rat, međutim, najčešće počinje izvođenjem zaseda, prepada, diverzija i drugih elementarnih borbenih dejstava i to na onim delovima državne teritorije gde su se za takva dejstva stekli potrebni preduslovi. Tek u kasnijim fazama rata, pod uslovom da on dostigne najviši stepen razvoja,

dolazi do primene složenijih oblika, kao što su: partizanski napadni i odbrambeni bojevi, operacije, pohodi i sl.

Ako se osim navedenog imaju u vidu specifičnosti sistema podrške i obezbeđenja, sistema komandovanja, stepen i način angažovanja stanovništva u borbenim i neborbenim aktivnostima i druga rešenja, onda se razlike između partizanskog i klasičnog frontalnog načina ratovanja još više ističu, a samim tim još snažnije argumentuje zaključak da je partizanski rat posebna vrsta rata.

DOSTIGNUTI STEPEN RAZVOJA I OBLICI ISPOLJAVANJA PARTIZANSKOG RATA

S obzirom na to da su se partizanski ratovi organizovali i vodili u različitim istorijskim, društveno-političkim, vojno-strategijskim, prirodno-geografskim i drugim uslovima, oni su u praksi dostizali različite stepene razvoja ne samo po razmarama i intenzitetu oružane borbe i organizacijsko-formacijskim karakteristikama oružanih snaga, već i po učešću stanovništva u oružanoj borbi i drugim oblicima borbe i otpora, oblicima i metodama izvođenja borbenih dejstava, ostvarenim vojnim i političkim uspesima i brojnim drugim kvantitativno-kvalitativnim pokazateljima.

U literaturi koja se bavi fenomenom partizanskog ratovanja učinjeni su značajni pokušaji da se na osnovu uopštavanja iskustava i saznanja iz bogate ratne prakse identifikuju i teorijski osmisle karakteristični organizaciono-razvojni modeli, odnosno oblici ispoljavanja partizanskog ratovanja i utvrde kriterijumi njihovog vrednovanja.

Nemački vojni teoretičar i istoričar Gerlic⁶ polazeći od dostignutog stepena razvoja partizanski rat deli na *taktički* (aktivnosti manjih partizanskih grupa) i *operativni* (krupne borbene akcije i složene operacije) ocenjujući istovremeno da su viši stepen razvoja (operativni) dostigli samo neki partizanski ratovi (Jugoslavija, Grčka, SSSR, Albanija).

Analizirajući dinamiku razvoja oslobodilačkog rata naroda Vijetnama koji se pretežno vodio na partizanski način

⁶ Görlic Walter, *Der zweite Weltkrieg*, Stuttgart, 1952.

general Đap⁷ ističe da je taj rat posmatran u celini prošao kroz dve razvojne faze – fazu gerile i *fazu pokretnog rata*, pri čemu fazu gerile ocenjuje kao početni i manje razvijeni oblik, a fazu pokretnog rata kao viši i složeniji oblik.

Problemom vrednovanja i klasifikacije partizanskog rata i partizanskog ratovanja bavili su se i brojni jugoslovenski vojni teoretičari (K. Popović, B. Oreščanin, P. Jakšić, B. Mamula i dr.) pokušavajući istovremeno da utvrde neke osnovne kriterijume valorizacije i identifikacije ovog fenomena.

Prema gledištu P. Jakšića⁸ na primer, partizansko ratovanje istorijski posmatrano ispoljavalo se u tri razvojne faze i to kao: (1) partizansko ratovanje nižeg tipa; (2) partizansko ratovanje višeg tipa; (3) partizansko-frontalni, odnosno frontalno-partizansko ratovanje.

Slično gledište zastupa i B. Mamula⁹ koji nivoje razvijenosti partizanskog rata definiše kao: partizansko ratovanje u užem smislu, koje podrazumeva način dejstva partizanskih odreda; partizansko ratovanje u širem smislu, koje podrazumeva akciju regularne vojske, partizanskih odreda i narodnih ustanika i prošireni partizanski rat, odnosno opštenarodni odbrambeni ili oslobodilački rat, koji podrazumeva kombinovanje akcija partizanskih odreda i regularne vojske, pri čemu regularna vojska primenjuje partizanski način ratovanja.

Analiza pomenutih i nekih drugih gledišta pokazuje da su njihovi poklonici koristeći se, pre svega, istorijskom metodom, odnosno izučavanjem konkretne ratne prakse utvrdili da su partizanski ratovi koji su dostigli najviši stepen razvoja prošli kroz više faza, u kojima se (mada se različito označavaju) dosta precizno izražavaju njihove organizaciono-razvojne, kvantitativno-kvalitativne i druge karakteristike.

Posebno je značajno istaći da se u ovim klasifikacijama partizanskog ratovanja polazi od stava da je ono po svojoj suštini dovoljno široko i fleksibilno, što znači da njegov razvoj nije limitiran ni kad se radi o razvoju oružane borbe i oružanih snaga, ni kad su u pitanju oblici i metodi izvođenja borbenih

⁷ Vo Ngujen Djap, *Oslobodilački ratovi naroda Vijetnama*, prevod, VIZ Beograd, 1973, str. 59.

⁸ Pavle Jakšić, *Savremeni rat I*, „Vuk Karadžić“ Beograd, 1969, str. 70.

⁹ Branko Mamula, *Savremeni svijet i naša odbrana*, VIZ Beograd, 1985, str. 45.

dejstava, što je posmatrano sa stanovišta borbe za pravilan tretman partizanskog rata i razradu njegove teorije izuzetno značajno.

Očigledno je, naime, da se vrednovanje nekog partizanskog rata, odnosno utvrđivanje dostignutog stepena njegovog razvoja mora da vrši uzimanjem u obzir nekih najznačajnijih opštih kriterijuma i kvantitativno-kvalitativnih pokazatelja kao što su: jačina i sastav; razmere i oblici oružane borbe; način izvođenja borbenih dejstava; veličina i stabilnost slobodne teritorije i dr.

Jačina i sastav oružanih snaga kao kriterijum vrednovanja zasnivaju se, prvenstveno, na proceni dostignutog nivoa razvoja i njihovih strukturnih, organizacijsko-formacijskih i drugih karakteristika, pri čemu je posebno značajno utvrditi da li su oružane snage ostale na nekim elementarnim oblicima organizacije (diverzantske grupe, gerilske grupe, partizanski odredi, snage za samoodbranu i sl.) ili su se i u kojoj meri transformisale u neki viši oblik (brigada, divizija, korpus i sl), te da li su i u kojoj meri u njima bili razvijeni vidovi, rodovi i drugi strukturni elementi.

Razmere i oblici oružane borbe kao kriterijumi vrednovanja zasnivaju se, pre svega, na analizi njene širine i intenziteta i na sagledavanju organizacionih oblika njenog vođenja na taktičkom, operativnom i strategijskom nivou. Pri tome je neophodno utvrditi da li se u procesu vođenja oružane borbe ostalo na nekim elementarnim oblicima (zasede, prepadi, diverzije i dr.) ili su i u kojoj meri primenjivani i neki viši i složeniji oblici (bojevi, operacije i dr.), te kakav je bio njihov međusobni odnos, značaj i uticaj na konačan ishod rata.

Način izvođenja borbenih dejstava kao kriterijum vrednovanja razvoja nekog partizanskog rata zasniva se, pre svega, na analizi razmera i intenziteta klasičnih partizanskih i frontalnih dejstava u celini, odnosno na pojedinim nivoima vođenja oružane borbe, njihovog međusobnog odnosa i značaja. Potom na analizi odnosa borbenih dejstava na širokim vangradskim područjima i u gradovima, stepenu samostalnosti (samostalno ili uz oslonac na saveznike), načinu rešavanja problema protivvazdušne, protivdesantne, protivoklopne i protivelektronske borbe, načinu rešavanja problema obezbeđenja borbenih dejstava i sl.

Veličina i stabilnost slobodne teritorije je posebno značajan kriterijum vrednovanja razvijenosti nekog partizanskog rata što se procenjuje kroz odgovor na pitanje da li su u toku vođenja takvog rata na nacionalnom prostoru stvorene slobodne teritorije kao baza i oslonac za vođenje oružane borbe, kakva je bila njihova stabilnost, do kog stepena su bile uređene i pripremljene, te u kojoj su meri mogle biti operativno-strategijski oslonac za manevar i dejstvo oružanih snaga i ostale vojne, političke i druge aktivnosti.

Polazeći od ovih kriterijuma nije teško uočiti da su protekli partizanski ratovi dostizali različite stepene razvoja¹⁰ i da su se u praksi ispoljavali u različitim varijantama, odnosno organizaciono-razvojnim modelima, kao i to da su se neki od njih (Jugoslavija, Vijetnam i dr.) kontinuirano razvijali uzlaznom linijom, dok su neki drugi (Grčka i dr.) prolazili kroz fazu bržeg razvoja, ali i fazu silazne transformacije.

Međutim, činjenica da neki partizanski ratovi, posmatrani sa stanovišta pomenutih kriterijuma, nisu dostigli najviši stepen razvoja ne bi smela da navede na zaključak da je njihov značaj manji, tim pre ako se zna da su i u tim ratovima ostvareni izuzetno veliki ne samo vojni uspesi, već i društveno-politički ciljevi.¹¹

Istovremeno, to znači da se partizansko ratovanje kao fenomen, a posebno oblici njegovog ispoljavanja ne smeju posmatrati shematski i statički, tj. kao jednom zauvek dat model kog se treba držati, bez obzira na uslove u kojima se takav rat organizuje i vodi. Naprotiv, istorijsko iskustvo i konkretna ratna praksa pokazuju da su način pripreme i vođenja partizanskog rata, odnosno njegovi organizacioni modeli bili veoma različiti što je determinisano ne samo različitim istorijskim, društvenim, vojnim i drugim uslovima,

¹⁰ Partizansko ratovanje u Kini od 1927–1945, u Jugoslaviji, Albaniji i Grčkoj od 1941–1945, u Vijetnamu od 1945–1975, i nekim drugim zemljama dostiglo je najviši stepen kako u jačini i strukturi oružanih snaga (od partizanskih odreda do armija, tako i u razmeru oružane borbe od malih partizanskih akcija do operacija i pohoda), načinu izvođenja borbenih dejstava (od čisto partizanskog do klasičnog frontalnog ratovanja), u veličini i stabilnosti slobodnih teritorija (od manjih reona do velikog dela državne teritorije i drugih pokazatelja, dok je u nekim drugim zemljama (Alžir od 1945–1968, Kipar od 1955–1959, Kenija 1952–1956, Kuba 1956–1959 i dr.) ostalo na nekim početnim i manje razvijenim oblicima.

¹¹ U oslobodilačkom ratu naroda Alžira koji je vođen protiv francuskog kolonizatora od 1954–1968, u kome partizansko ratovanje posmatrano sa stanovišta pomenutih kriterijuma, nije dostiglo najviši nivo, ostvareni su najveći politički i vojni ciljevi, tj. nacionalno i socijalno oslobođenje. Slično je bilo i u najvećem broju antikolonijalnih i oslobodilačkih ratova koji su u toku drugog svetskog rata i posle njega vođeni u brojnim zemljama Azije i Afrike.

već i intenzivnim razvojem vojno-tehnološkog faktora, ratne vještine i drugih uticajnih činilaca.

Zbog toga je pogrešno za svaki partizanski rat koji se razvijao na specifičan način i koji se ispoljavao u različitim varijantama (pogotovo za one koji su dostigli najviši stepen razvoja) tražiti nove nazive, uz obrazloženje da su prevazišli okvire klasičnog partizanskog ratovanja. Praksa je, nesumnjivo, pokazala da je partizanski rat po svojoj suštini i organizaciono-razvojnim modelima dovoljno širok i fleksibilan. Uz inkorporiranje nekih novih elemenata, pa i elemenata klasičnog frontalnog ratovanja, on zadržava svoja suštinska opšta i vojno-tehnološka svojstva.

PARTIZANSKI RAT KAO OBLIK NARODNOG RATA

Činjenica da se partizansko ratovanje pojavilo i afirmisalo kao nužan i jedino moguć vid oružanog suprotstavljanja zavojevaču u kome su najšire narodne mase, a ne klasične oružane snage (regularna armija) bile njegov nosilac i osnovna snaga, odnosno da su se brojni narodnooslobodilački ratovi izvodili na partizanski način, doveli su, između ostalog, do određenih kontraverzi i nepreciznosti u njihovom definisanju i teorijskom određenju, pa i do njihovog poistovećivanja. Bilo je, a i danas ima mišljenja da je svaki narodni rat, posmatran sa stanovišta njegovih bitnih vojnih karakteristika, partizanski, odnosno da je svaki partizanski rat istovremeno i narodni rat.

Međutim, svaka produbljenija analiza ovih ratova pokazuje da se oni ni u kom slučaju ne mogu poistovećivati iz prostog razloga što se odrednicom „narodni rat“ izražavaju *društveno-političke*, a odrednicom „partizanski rat“ pre svega, *vojno-tehnološke karakteristike* nekog rata, te stoga oni ne mogu biti sinonimi.

Ne ulazeći u podrobnije elaboriranje fenomena narodnog rata i istorijskih okolnosti u kojima se on pojavio ipak se, polazeći od stavova koje su u svojim delima zastupali poznati marksistički i drugi vojni teoretičari¹², a prevashodno od

¹² Klauzevic, *O ratu*, Žomini, *Pregled ratne vještine*, Lidel Hart, *Revolucija i rat*, Đap, *Oslobodilački ratovi naroda Vijetnama*, B. Oreščanin, *Vojni aspekti borbe za svetski mir, socijalizam i nacionalnu nezavisnost*, K. Popović, *Za pravilnu ocenu oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije*, M. Ibrahimpašić, *Društvena priroda opštenarodnog odbrambenog rata*, B. Mamula, *Obrana malih zemalja i dr.*

konkretna ratna praksa, može izvesti pouzdan zaključak da se odrednicom „narodni rat“ izražava, pre svega, društvena priroda, a ne vojne karakteristike određenog rata. Ovo tim pre ako se ima u vidu činjenica da su i u nedavnoj prošlosti vođeni brojni ratovi koji su po svojim društveno-političkim karakteristikama zaista bili narodni, ali su se po svojim vojnim karakteristikama međusobno suštinski razlikovali.¹³

Ako se pođe od osnovnih kriterijuma teorijskog određenja pojma narodni rat i stanovišta da svojstvo narodnog rata podrazumeva i masovno učešće najširih narodnih slojeva u njemu i da se istorijski i konkretni društveno-politički interesi tih slojeva društva podudaraju sa utvrđenim ciljevima takvog oblika rata onda nije teško zaključiti da brojni ratovi koje su pojedine države i narodi vodili protiv osvajača s pravom nose atribut narodnog iako se po svojim vojnim karakteristikama, tj. načinu izvođenja bitno veoma razlikuju.

Isto tako, saznanje da su partizanski ratovi vođeni u prošlosti u najvećem broju imali svojstvo narodnih ratova ne bi smelo da uputi na generalni zaključak da oni nužno i zadržavaju takav karakter, tim pre ako u nekim od njih (gerilski ratovi u nekim srednjeameričkim državama) nisu masovno učestvovali najširi slojevi stanovništva, niti su se interesi naroda uvek podudarali sa proklamovanim ratnim i revolucionarnim ciljevima.

Zbog toga se teško može prihvatiti stanovište da narodni ratovi kao nužna istorijska pojava imaju neke zajedničke vojno-tehnološke karakteristike, odnosno da se mogu realizovati kao jedinstveni vojno-strategijski modeli i na osnovu neke univerzalne teorije ratne veštine, bez obzira na to što su društveno-političke i vojne karakteristike svakog rata u najtešnjoj međusobnoj povezanosti, uslovljenosti i zavisnosti.

Na kraju, treba još jednom istaći da se pri definisanju i ukupnoj teorijskoj razradi partizanskog rata mora polaziti, pre svega, od onih njegovih svojstava po kojima se razlikuje od klasičnog frontalnog rata, a to su njegove vojno-tehnološke, a ne društveno-političke karakteristike, jer se on i razvio u posebnu vrstu upravo kao antipod klasičnom ratu datog istorijskog perioda.

¹³ Otadžbinski rat SSSR-a protiv nemačkog zavojevača, Oslobođilački ratovi naroda Jugoslavije, Vijetnama i Alžira i brojni drugi bez sumnje su bili narodni, ali su se po svojim vojnim karakteristikama bitno razlikovali.

S U M M A R Y

PARTISAN WAR – A PARTICULAR KIND OF WAR

When the partisan war and partisan warfare are defined and generally theoretically postulated in the contemporary Yugoslav art of war theory, the social, and even ideological, criteria are predominant. This undoubtedly does not suffice, since without the identification of military-technological characteristics a sufficiently clear distinction between the partisan and the classical war cannot be made.

In contemporary classification systems the partisan war is not treated as a particular and autochthonous kind of war, even though this kind of war has become a reality on the historical and war scene for a long time now. In the Yugoslav theory, however, instead of the partisan war or partisan warfare the term of partisan form of combat has been introduced. When considered both from a purely theoretical and the practical standpoint this term is highly doubtful.

The identification of the partisan war and its comparison with other types of war, with the classical frontal wars in particular, can be done when one starts from certain general theoretical criteria, such as: approach to the terms of front and frontal combat operations, to the territory, to the manner of carrying out of combat operations, and the like.

When one starts on the basis of these criteria and analyses, and compares the partisan war with the frontal ones, he can easily conclude that they are so much different that they are rightly called separate types of war, which should make the basis for their general theoretical typification, and even definition.

One of the dilemmas that appear in works published in this domain is certainly the relation or distinction between the partisan and the popular war. The term „popular war“ does not imply military-technological characteristics of a war but its *social nature*, and thus the term cannot contain all the essential characteristics of any kind of war, therefore neither of the partisan one. Not only partisan wars, although they are by rule popular wars, but also some of wars waged in a classical frontal manner can be classified as popular wars.

R É S U M É

LA GUERRE DE PARTISANS – UNE SORTE DE GUERRE A PART

Les critères sociaux et idéologiques ont été prédominants au cours de la définition et de la détermination théorique de l'art de guerre, ce qui sans doute n'était pas suffisant, car, sans identification des caractéristiques militéro-technologiques on ne peut pas établir distinction suffisamment claire entre la guerre de partisans et la guerre classique frontale.

Dans les systèmes contemporains de classification, la guerre de partisans n'est pas traitée comme une sorte autochtone et particulière de la guerre malgré que ce type de guerre existe depuis longtemps sur le théâtre historique et guerrière. Dans la théorie yougoslave, en guise de la guerre de partisans ou la

guerre de guerilla, on utilise le terme la forme de combat armé de partisans ce qui, vu de point de vue théorique et pratique, est très problématique.

Identification de la guerre de partisans et son comparaison avec d'autres types de la guerre, en particulier avec les guerres classiques frontales, sont possibles si on prend en considération certains critères théoriques généraux ou les analyses essentielles au point de vue caractéristiques militéro-technologiques de cette guerre. Dans ce sens importance particulière est mise sur certains critères comme l'espace, le front et des opérations frontales, façon de conduite des opérations de combat etc.

Si, partant de ces critères, on fait des analyses et des comparaisons des guerre frontales et de partisans, on peut facilement arriver sur le conclusion que les differences entre elles sont telles que l'on peut dire avec grande raison qu'il s'agit des types differents des guerres, ce qui en effet doit être la base pour la definition théoriques de celles-ci.

Une des question à résoudre est evidente dans le publicisme: le rapport entre la guerre de partisans et la guerre populaire. Le terme populaire montre la *nature sociale*, à ne pas confondre avec les caractéristiques militéro-technologiques de la guerre, et avec ce terme on ne peut pas souligner toutes les caractéristiques de la guerre en question, même s'il s'agit de la guerre de partisans. Par contre, ce terme peut être utilisé, entre autres, pour la guerre frontale classique, malgré le fait que la guerre de partisans est normalement populaire.

РЕЗЮМЕ

ПАРТИЗАНСКАЯ ВОЙНА – ОСОБЫЙ ВИД ВОЙНЫ

При общетеоретическом определении понятия партизанской войны и партизанского способа ведения войны в современной югославской теории военного искусства преобладают общественные, даже идеологические критерии, что, без сомнения является недостаточным, ибо без идентификации военно-технологических характеристик нельзя уточнить достаточно ясную разницу между партизанской и классической фронтальной войнами.

В современных классификационных системах партизанская война не рассматривается как отдельный и самобытный вид войны, хотя такая война уже давно стала реальностью на исторической и военной сцене. В югославской теории вместо партизанской войны, т.е. партизанского способа ведения войны, используется понятие „партизанская форма вооруженной борьбы“, что, если смотреть с чисто теоретической точки зрения, является весьма проблематичным.

Идентификация партизанской войны и ее сравнение с другими видами войны, в частности с классическими фронтальными войнами, возможны, но при этом надо исходить из некоторых общих теоретических критериев, т.е. из анализа существенных военно-технологических свойств войны. В связи с этим особое значение имеют некоторые критерии, как отношение к фронту и фронтальным действиям, отношение к пространству, способу проведения боевых действий и др.

Если, исходя из таких критериев, анализируются и сравниваются партизанская и фронтальная войны, тогда можно легко прийти к выводу, что они взаимно настолько отличаются, что вполне законно несут атрибуты отдельных видов войны, что и должно быть основой их общетеоретического определения.

Одна из дилем, возникающих в публицистике, является и взаимоотношение партизанской и народной войн. Определительное слово народная обозначает *общественную природу*, а не военно-технологические характеристики какой-нибудь войны, из-за чего такими определительными словами нельзя обозначить все существенные свойства какой-нибудь войны, в частности и партизанской. Атрибут народной войны могут нести и войны, проводящиеся классическим фронтальным способом, а не только партизанские войны, хотя они как правило – народные.